

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

20.05.2023

Kabul Tarihi

13.09.2023

Anahtar Kelimeler

Şiddet,

Psikolojik Şiddet,

Öğretmenin Psikolojik

Şiddeti

Lise Öğrencilerinin Psikolojik Şiddet Olarak Algıladıkları Öğretmen Söz, Tutum ve Davranışları

*İldeniz SARAL

ÖZ

Okulda psikolojik şiddet denildiğinde, daha çok öğrencinin öğrenciye gösterdiği şiddet ya da yöneticilerin öğretmene şiddeti akla gelmektedir. Öğretmenin öğrenciye uyguladığı psikolojik şiddet ile ilgili çok fazla araştırma yoktur. Yapılan bu araştırma ile lise öğrencilerinin psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışlarını tespit etmek amaçlanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular ile öğretmen, öğrenci ve velilerin psikolojik şiddet olgusuna dair bakış açılarını genişletmek ve böylece hem eğitim kurumlarında hem de toplumda psikolojik şiddet algısına dair farkındalık yaratmak umulmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim benimsenmiş, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma grubu, basit rastgele örnekleme türü ile seçilen 25 lise öğrencisidir. Öğrenciler, psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışlarının ne olduğu, öğretmenlerin bunlara hangi durumlarda başvurduğu, böyle durumlarda karşılaştıklarında ne hissettikleri, nasıl tepki verdikleri ve öğretmenlerin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşüncelerini içeren soruları yanıtlamışlardır. Araştırmanın sonucunda, katılımcı öğrencilerin tamamının öğretmenleri tarafından psikolojik şiddete maruz kaldığı, bu durumlarda çoğunun sessiz kalıp kabullenme yolunu seçtikleri, en çok başarısızlıkla dalga geçen, hakaret içeren, aşağılayan, rencide edici, küçük düşürücü ve ayırım yapılmasına yönelik söz, tutum ve davranışları psikolojik şiddet olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Öğrenciler, psikolojik şiddet uygulayan öğretmenlerin psikolojik destek almaları ve eğitim görmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrenci bakış açısına göre bir öğretmenin sahip olması gereken en önemli özellikler; saygılı ve anlayışlı olması, empati yapabilmesi, iletişimi kuvvetli olması, öğrenciler arasında ayırım yapmaması, öğrenciyi her konuda dinlemesi ve etkili konuşma yeteneğine sahip olmasıdır.

Atf: Saral, İ. (2023). Lise öğrencilerinin psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışları. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 6(2), 169-205. DOI: 10.55150/apjec.1299883

Article Information

Article Type

Research Article

Received

20.05.2023

Accepted

13.09.2023

Key Words

Violence,

Psychological Violence,

Power,

Teachers' Psychological

Violence

Teachers' Words, Attitudes and Behaviors That High School Students Perceive As a Psychological Violence

*İldeniz SARAL

ABSTRACT

There is not much research on psychological violence perpetrated by teachers against students. This study aims to determine the words, attitudes and behaviors of teachers that high school students perceive as psychological violence. It is also hoped to expand the perspectives of teachers, students and parents on the phenomenon of psychological violence and thus raise awareness about the perception of psychological violence both in educational institutions and in society. In the study, phenomenology method is adopted and a semi-structured interview form is used as a data collection tool. The study group consists of 25 high school students selected by simple random sampling. The students answer questions about what teacher words, attitudes and behaviors they perceive as psychological violence, in which situations teachers resort to them, how they feel and react when they encounter such situations, and how they think teachers should be. The research shows that all of the participant students have been subjected to psychological violence by their teachers and most students have chosen to remain silent. It is also determined that they perceive the words, attitudes and behaviors that make fun of failure, insult, humiliate, offend and discriminate as psychological violence. The students state that teachers who use psychological violence should receive psychological support and training. They think that teachers should be respectful and understanding, should be able to empathize, should have strong communication skills, should have the ability to speak effectively and shouldn't discriminate against students.

1. GİRİŞ

Şiddet kavramı hem okullarda hem de toplumun diğer alanlarında kısıtlı manada ele alınmaktadır. Şiddet denildiğinde daha çok vurma, itme, dayak atma gibi fiziksel olarak zarar veren şiddet aklımıza gelmektedir. Okullarda da genellikle öğrencinin öğrenciye gösterdiği şiddet, akran zorbalığı, mobbing gibi kavramlar üzerinde durulmaktadır. Alan yazında da öğretmenin öğrenciye uyguladığı şiddet ile ilgili çok fazla araştırma olmadığı görülmektedir. Fiziksel şiddete şiddetle karşı çıkan veliler, öğretmenler, idareciler ve devlet politikaları, onun kadar -belki de uzun vadede ondan daha fazla- olumsuz sonuçlar doğurabilecek psikolojik şiddeti göz ardı etmektedir. Bazı durumlarda, öğrenciler maruz kaldıkları şiddet içeren söz, tutum ya da davranışı kanıksamış olabilir ve normalleştirme sürecine girebilir. Hatta bazı durumlarda öğretmenler de söylediklerinin ya da yaptıklarının psikolojik şiddet olarak algılandığının farkında olmayabilir. Bu da bireyin tüm yaşamını etkileyen olumsuz sonuçlara neden olabilir. Bu sebeple, daha refah bir toplum için eğitimde psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlar ile ilgili bilinçlenmek ve farkındalık yaratmak önem arz eder. Öğrencilerin öğretmenlerin hangi söz, tutum ve davranışlarını psikolojik şiddet olarak algıladıklarını tespit etmek için 'şiddet' kavramını daha geniş anlamda ele almak gerekmektedir.

1.1. Şiddetin Tanımı ve Çeşitleri

Son yıllarda adını sıkça duyduğumuz 'şiddet' kavramı, toplumsal yaşamın hemen hemen her kesiminde kendini hissettirmektedir. Kendi tecrübe ettiklerimiz dışında televizyonda, gazetelerde, sosyal medyada gördüklerimiz ile beraber, şiddet neredeyse günlük hayatımızın bir parçası haline gelmiş durumdadır. Sadece ülkemizde değil, tüm dünyada şiddet içeren olaylarla karşılaşmamız kaçınılmaz olmuştur.

Medeniyetleşme ve teknolojinin hayatımıza girmesiyle, düşmesi beklenen şiddet vakaları, maalesef artarak devam eden bir durum haline gelmiştir. Aile içinde, iş yerlerinde, okullarda, sokaklarda görülen şiddet, sadece eğitim seviyesi düşük insanlar arasında gerçekleşmez. Araştırmalar, şiddet olaylarının hayatın her alanında, farklı eğitim düzeyine sahip kişiler arasında da gerçekleşebildiğini göstermektedir (Bıçakçı, 2017).

Şiddet olgusu, insanın ortaya çıkmasıyla başlamıştır, karmaşık bir yapı olmasından dolayı zor tanımlanan bir kavramdır (Yöyen Güneri, 2017). Şiddet, bazı durumlarda

kişiyeye zarar veren bir eylemi bazen de eylemsizliği içerir. Fiziksel her türlü saldırının yanı sıra fiziksel olmayan bazı sözel ifadeler de şiddet tanımı kapsamına girer (MEB, 2008). Dünya Sağlık Örgütü(WHO) tarafından ise, şiddet; fiziksel güç ya da kuvvetin, fiziksel zararlar sonuçlanmasına, psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksunlua neden olacak şekilde kullanılması olarak tanımlanmıştır (WHO, 2002).

Şiddet deyince aklımıza daha çok vurma, dövme, yaralama gibi insana fiziksel açıdan zarar veren şiddet gelmektedir. Bununla birlikte insana fiziksel şiddetten daha çok zarar veren şiddet türleri de vardır (İldeniz, 2015). Şiddetin; ekonomik, fiziksel, cinsel ve psikolojik olmak üzere dört genel çeşidinden bahsedilebilir:

1- Fiziksel Şiddet: Dövme, tekme atma, itme, tükürme, ihtiyaçları kısıtlama gibi birçok olay fiziksel şiddet kapsamındadır (İldeniz, 2015). Kişinin başka bir kişiyeye uyguladığı fiziksel şiddet dışında hayvanlara ve cansız varlıklara uyguladığı fiziksel şiddet de yaygın görülmektedir (Taşar, 2019).

2- Cinsel Şiddet: Kurbanla fail arasındaki ilişkiye bakılmaksızın, kurbanın her türlü ortamda ve koşulda bir kişinin cinselliğine karşı zorlamayla yapılan cinsel bir eylemi içermektedir (İldeniz, 2015). Cinsel şiddet, vücuda temastan uygunsuz video izletmeye, cinsel sözel saldırıdan ilişkiye zorlamaya kadar çok geniş kapsamlı bir eylemdir (Gürhan, Erdoğan ve Seyran, 2020).

3- Ekonomik Şiddet: Bir kişinin başkasının parasını baskı yaparak alıp geri vermemesi, birini bir işte zorla çalıştırması, ailelerin çocukların ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli parayı vermemesi, kişinin paradan mahrum bırakılması gibi durumlar ekonomik şiddet kapsamındadır (İldeniz, 2015).

4- Psikolojik Şiddet: Genel olarak psikolojik şiddet, kişiyi rahatsız eden ve acı veren, belirli bir süreç gerektiren bir durumdur (Akbiyık,2013). Psikolojik şiddet, alan yazında 'psikolojik istismar', 'duygusal şiddet' ya da 'duygusal istismar' olarak da geçmektedir. Duygusal istismar ya da psikolojik şiddet, çocuğun sistemli bir şekilde aşağılanması, yok sayılması, değersizleştirilmesi gibi tutumları içerir ve kişinin gelişimini olumsuz olarak etkiler (Dönmez Övür ve Levent, 2019).

1.2. Psikolojik Şiddet

Hakaret etmek, küçük düşürücü söz söylemek, aşırı kıskanmak, tehdit etmek, küfretmek, kişinin kendisini ifade etmesine engel olmak ve hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kişinin başkalarıyla görüşmesini engellemek, kişinin giyinme özgürlüğüne engel olmak gibi her türlü söz ve davranışlar psikolojik şiddet kapsamındadır (Adalet Bakanlığı, 2022). Kişiyi bir şey yapmaya zorlamak, bazı olaylar karşısında tepkisiz

kalmak, inkâr etmek, ırkçı söz ve tavırlarda bulunmak, alay etmek, imâlî bakmak, korku hissi vermek, ahlaki olmayan sözcükler kullanmak, bireyin değerlerine ve inançlarına baskı yapmak da psikolojik şiddet içeren davranışlar arasındadır (Yıldırım ve Kızmaz, 2019). Bu davranışlara bakıldığında psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışların genel olarak kaba ve uygunsuz olduğu söylenebilir. Bazı söz, tutum ve davranışlar duruma göre tek sefere özgü hoş görülebilir ya da koşullar göz önünde tutularak anlayışla karşılanabilir. Fakat davranışlar sık sık tekrar ediyorsa, kasıtlı ve sistematik biçimde devam ediyorsa, bir psikolojik şiddet sürecine dönüşmesine neden olmaktadır (Özen, 2016). O halde bir davranışın psikolojik şiddet olarak algılanması için hoş gitmeyen bir söz ya da davranışın olması, bunun belli periyotlarda tekrar etmesi ve uzun süre gerçekleştirilmesi gereklidir.

Psikolojik şiddetin, diğer şiddet türlerinde olduğu gibi gözle görülebilen bulguları yoktur. Bu yüzden de hemen tespit edilemeyebilir. Kişiye olan etkileri çok uzun sürebilir veya çok daha sonraları ortaya çıkabilir (Üstündağ, 2020). Psikolojik şiddet çok geniş bir kavramdır ve birçok benzer kavramı da içine alır ya da onların yerine kullanır. Alan yazındaki kaynaklarda psikolojik şiddet ile ilişkili olan kavramlar arasında sözel şiddet, psikolojik yıldırma, mobbing, zorbalık, psikolojik baskı gibi kavramların yer aldığını görebiliriz.

Sözel şiddet; azarlama, küfretme, hakaret, tehdit, sürekli eleştirmek, alay etmek, lakap takmak gibi sözlü ifadeleri içermektedir (Akbaşlı vd., 2017). Psikolojik yıldırma; bir kişiye kötü bir üslupla devamlı ve sistemli olarak yapılan psikolojik baskı türüdür (Taşar, 2019). Mobbing kavramı yerine de kullanılmaktadır. Mobbing ile ilgili araştırma ve fikirleriyle kabul görmüş Leymann, mobbingi 'işyeri terörü' olarak ifade etmiştir. Bazen kişiler, amirleri tarafından ağır eleştirilere uğrarlar ve yalnızlaştırılabilirler (Ehi Yatçı, 2011). İş hayatında meydana gelen bu psikolojik terör, sistematik bir şekilde bir veya birkaç kişi tarafından, bir bireye yöneltilen düşmanca ve etik olmayan iletişim anlamına gelir (Kazak ve Buldu, 2021). Zorbalık (bullying) terimi, sıklıkla okullarda görülen ve daha çok akranlar arasında olan şiddeti tanımlamak için kullanılsa da, toplumun diğer kesimlerinde ve diğer örgütlerde de karşımıza çıkmaktadır. Zorbalık; bir kişiye sistematik olarak yöneltilen hoş olmayan, incitici ve ahlak dışı bir iletişimdir. Kışkırtma, baskı kurma, korkutma, aşağılama gibi rahatsız edici davranışların süreklilik kazanmasıyla gerçekleşir (Torun, 2004).

Yukarıdaki tüm bu kavramlar psikolojik şiddet kapsamındadır. Ayrıca şiddetin daha çok güçlünün güçsüze yaptığı eylem olması sebebiyle; çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve hayvanlar, şiddet mağduru olarak daha fazla oranda kayıtlara geçmektedir (Gürhan, Erdoğan ve Seyran, 2020).

1.3. Okulda Şiddet

Belirtildiği üzere, insan doğumundan ölümüne dek toplumun farklı alanlarında şiddet ile karşı karşıya gelmektedir. Çocukken aile bireyleri ile evde başlayan bu süreç, ileriki yıllarda mahallede, okulda, iş yerinde, arkadaş ve akraba ortamlarında devam etmektedir.

Amerika'da ve Türkiye'de yapılan araştırmalar ergenlerin sıklıkla şiddete ve zorbalığa maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Ergenlerin şiddete maruz kaldığı ortamlar arasında ilk sırada okul ortamının olduğu belirtilmiştir (Ünlü, 2019).

Öğrencilerin karşılaştıkları şiddet olayları çoğu zaman önemsenmemiş, ihmal edilmiş hatta eğitimin bir parçası olarak görülmüştür (Bulut, 2008). Oysaki bireyler, zamanlarının çoğunu okulda geçirdiklerinden, okul bir insanın sosyalleşme sürecinde yer tutan belki de en önemli mekândır. Okulda şiddet, öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticilerinin kendi içlerinde ya da birbirleri arasında yaşanan çeşitli şiddet türlerini içerebilir (MEB, 2008). Eğitimde şiddet, okul iklimine zarar veren, öğrenci ve öğretmenlerin motivasyonunu düşüren, fiziksel, psikolojik, cinsel ve sözel davranışlar olabilir (Taşar, 2019).

Psikolojik şiddete uğrayan çocuk ve gençler, kendilerini olumsuz etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalır ya da ihtiyaç duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılarak psikolojik hasara uğratılırlar. Bu davranışlar çoğu durumda bireyin üzerinde etki sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından uygulanır (Polat, 2016). Öğretmenler de küçük yaşlardan itibaren çocuklar üzerinde çok önemli izler bıraktıklarından, okul şiddeti vakalarında öğretmenin öğrenciye olumsuz etkileri üzerinde önemle durulması ve hakkında daha çok araştırma yapılması gerekmektedir.

1.4. Öğretmenlerin Olumsuz Söz, Tutum ve Davranışları

Öğrenci için öğretmen çok etkili bir rol modelidir. Öğrenci birçok davranışını öğretmenini taklit ederek edinir. Öğretmenin sahip olduğu özellikler, öğrenci davranışlarında da gözlemlenir. Bu nedenle, bir öğretmen eğitim verdiği öğrencide görmek istediklerini önce kendi sergilemelidir. Öğrenci ile öğretmen arasında sevgi ve saygı hâkim olmalı, iletişimin kuvvetli olduğu demokratik bir ortam yaratılmalıdır. Zayıf iletişimin, korkunun ve kaygının olduğu davranış türleri ise antidemokratik ve istenmedik öğretmen davranışlarıdır (Ataünal, 2003).

Eski zamanlarda öğrencilere karşı disiplin amaçlı fiziksel şiddet uygulanması, kabul edilen yöntem olarak görülmüş, çok uzun yıllar boyunca öğretmen ve okul yöneticileri

tarafından kullanılmıştır. Örneğin Eski Mısır'da öğretmenlerin öğrencileri değnekle dövdüğü, Orta Çağ'da, öğretmenin görevinin öğretmekten çok otoriteyi sağlama olduğu bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca öğrenemeyenlerin cezalandırıldığı ezberci bir eğitim anlayışı egemen olmuştur. Fakat günümüzde eğitimde fiziksel şiddete ciddi şekilde karşı çıkılmakta ve fiziksel şiddet yasak sayılmaktadır (Bulut, 2008). Bununla birlikte, hem geleneksel eğitim anlayışına sahip, hem de çağdaş eğitim anlayışına göre yetişmiş öğretmenlerde bu davranışları görmek mümkün olabilmektedir (Ünlü, 2019).

Öğretmenin olumsuz davranışları sosyal beceri yetersizliğinden kaynaklanır. Bunlar öğretmenin öğrenciyle dalga geçmesi, kurallar konusunda tutarsız davranması, öğrencileri arasında ayırım ya da kıyaslama yapması, öğrencileri önemsememesi, kaba davranması, bireysel farklılıkları göz ardı etmesi, disiplini bozan davranışları genellikle ceza ile kontrol etmesi, ödüllendirme yöntemine başvurmaması, iletişim becerilerinin yetersiz olması, öğrencilere soğuk davranması, sadece başarılı olanlara yönelmesi gibi davranışlardır (Kara ve Kutay, 2016).

Öğretmenlerden kaynaklanan olumsuz davranışlar arasında emredici söz ve tavırlar sergilemek, yönlendirmek, gözdağı vermek, ahlak dersi vermek, nutuk çekmek, yargılamak, eleştirmek, suçlamak, ad takmak, alay etmek de sayılabilir. Bu tür öğretmenlerde kendini üstün görme ve kontrol altına alma duygusu hâkimdir. Öğrencilerin itaat etmesini ve mükemmel olmasını isterler. Kendilerini hep haklı görürler ve öğrencinin yanlışını kovalarlar. Hoşgörü gösterme yerine küçümseyen davranışlar sergilerler. Öğretmenlerin bu olumsuz tutum ve davranışları öğrencilerde gözlenen olumsuz davranışları da artırır (Kara ve Kutay, 2016).

Okulda zorbalık da yalnızca akranlar arasında değil, eğitimcilerden öğrencilere yönelik de meydana gelebilir (Bulut ve Aktaş, 2022). Öğrenciler yapması beklenenleri yapmadıklarında, sınıf kurallarına uymadıklarında, birbirleriyle tartıştıklarında ya da istenilen akademik başarıyı sağlayamadıklarında öğretmen düzeni sağlamak için şiddete başvurabilmektedir. Öğretmen şiddeti, çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Öğrencileri fiziksel olarak zorlamak, tek ayak üstünde tutmak, öğrencilere zorla yedirip içirmek, vurmak, tokat atmak gibi fiziksel şiddet şeklinde gerçekleştirilebilir (Bulut, 2008). Bunun yanı sıra öğretmenin uyguladığı şiddet; sert davranma, bağırma, yıkıcı eleştiride bulunma, kibar olmayan tutum ve davranışlar sergileme, şahsiyetini incitecek kelimeler kullanma gibi psikolojik şiddeti de kapsayabilir (Ünlü, 2019). Sözlü saldırı, alay etme, küçük düşürme, isim takma, aşağılama, hoşça gitmeyecek yorumlarda bulunma, her çeşit baskı yapma, cinsel sömürü, uyuşturucu kullanımına teşvik etme, kötü rol model olma, önyargılı davranma ve ihmâl etme de psikolojik

istismar sayılmaktadır. Amerika'da yapılan üç ayrı çalışmada öğrencilerin yaklaşık %50-60 oranında en az bir defa psikolojik zorbalığa maruz kaldığı, Norveçli öğrencilerle yapılan bir araştırmada da öğretmenlerin %10'unun öğrencilere düzenli olarak psikolojik zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir (Bulut ve Aktaş, 2022).

Duman (2019), psikolojik şiddet olarak sıklıkla görülen tutum ve davranışları; sürekli olarak bireyin yanlışlarını dile getirme, taklit etme, alay etme, dışlama, tehdit etme, korkutma, kişiye kendisini yetersiz hissettirme, hakaret etme, aşağılayıcı sözler söyleme, kontrol etmeye çalışma, küçümseme olarak sıralamıştır. Bu sıralamaya baktığımızda günümüzde birçok öğretmenin isteyerek ya da istemeyerek bu tutum ve davranışları sergilediklerini söylemek pek de zor olmaz.

Her birey mükemmel değildir. Fakat her öğretmen öğrencileriyle ilişkilerini geliştirebilir. Öğrencilerine karşı daha toleranslı, hassas, hoşgörülü ve şefkatli olabilir. Ancak bu şekilde bir okul, eğitim öğretime odaklanan sosyal bir kurum olarak nitelendirilebilir (Gordon, 2008).

1.5. Öğretmen Şiddetinin Öğrenciler Üzerindeki Etkileri

Çocuklar gelişme çağlarında şiddet görürlerse, fiziksel ve duygusal olarak sağlıkları olumsuz etkilenir. Gerek aile üyeleri ve arkadaşları tarafından, gerekse öğretmenleri tarafından şiddete maruz kalan çocuklar, sağlıklı gelişim gösteremezler. Sadece fiziksel olarak uygulanan şiddet değil; küçümseme, aşağılama, kaba davranma, kırıcı eleştirilerde bulunma, acımasız davranma gibi psikolojik şiddet davranışları da onların duygusal ve sosyal olarak sağlıklı ilerlemelerini olumsuz etkilemektedir (Aras vd., 2016).

Çalışmalar, eğitimciler tarafından psikolojik şiddete maruz kalan öğrencilere %1-2 oranında Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tanısı koyulduğunu ve öğrencilerin saldırganlık, anti sosyal davranışlar, kavga etme gibi davranış bozuklukları gösterdiklerini ve yaşadıkları sürece ciddi duygusal sorunları olduğunu ortaya çıkarmıştır (Bulut ve Aktaş, 2022).

Öğretmenlerinden kötü muamele gören çocuk, ona saygı duymak yerine ondan korkar. Öğretmen çocuk için uzak durulması gereken biri olarak görülebilir (Aras vd., 2016). Öğrenciler öğretmenlerinin kendilerini baskıladığını, küçük düşürdüğünü veya onlara güvenmediklerini düşündüklerinde, basketbol, resim, jimnastik gibi ilgilerini çekecek derslerde bile sıkılabilir, ilgilerini kaybeder ve inatla öğrenmeye direnirler (Gordon, 2008). Onlara yardım etmekle görevli olan kimselerin şiddetine maruz kalma; çocuklarda korku, öfke, saldırganlık, düşük öz benlik duygusu, güvensizlik, iletişim sorunları, otoriteyi sevmeme, akranlarıyla ilişkilerinde problem yaşama gibi

sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca uyku sorunları, okul fobisi, depresyon, anksiyete gibi ruhsal bozukluklara neden olabilmektedir (Aras vd., 2016). Öğretmenleri tarafından zorbalığa uğrayan öğrenciler, arkadaşları tarafından da kurban olarak seçilmektedir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin bunları içselleştirdiği ve başkalarını da aynı şekilde mağdur ettiği bilinmektedir (Bulut ve Aktaş, 2022).

Şiddetin alışkanlık olarak algılanmasının önüne geçmek ve öğretmenlerin hangi davranışlarının şiddet davranışı olduğunu ortaya koymak önem arz eder. Ülkemizde, okullarda fiziksel şiddet insanlar tarafından daha net bilinmekte iken, ortaya çıkarması ve yorumlanması daha güç olan ve çocuğun gelişiminde önemli etkileri olan psikolojik/duygusal şiddetin daha az ele alındığı bir gerçektir. Bu araştırma, öğrencilerin öğretmenlerin sergilediği, yukarıda örnekleri verilen olumsuz söz, tutum ve davranışlarından hangilerini psikolojik şiddet olarak algıladıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır.

1.6. Araştırmanın Amacı

Alan yazın incelendiğinde okulda şiddet denildiğinde daha çok öğrencinin öğrenciye gösterdiği şiddet, akran zorbalığı, öğretmenlerin yöneticiler tarafından maruz kaldığı şiddet ya da mobbing ile ilgili araştırmalar üzerinde durulduğu, öğretmenin öğrenciye uyguladığı şiddet ile ilgili çok fazla araştırma olmadığı görülmektedir. Bu araştırma ile lise öğrencilerinin psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışlarını tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu tespitin hem öğrenciler, hem öğretmenler, hem de veliler için önem arz ettiği söylenebilir. Bu araştırmanın sonunda öğrencilerin görüşleri doğrultusunda elde edilecek bulgular ile öğretmen, öğrenci ve velilerin psikolojik şiddet olgusuna dair bakış açılarını genişletmek amaçlanmaktadır. Böylece hem eğitim kurumlarında hem de toplumda psikolojik şiddet algısına dair farkındalık yaratmak umulmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1-Öğrencilerin psikolojik şiddet olarak algıladıkları şeyler nelerdir?

2-Öğretmenler hangi durumlarda psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara başvurmaktadır?

3-Öğrenci bakış açısına göre öğretmenler nasıl davranmalıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bu araştırma, nitel araştırma modellerinden olgu bilim (fenomenoloji) çalışması kullanılarak yapılmıştır. Olgu bilim, farkında olduğumuz ancak daha detaylı ve derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığımız olguları daha yakından anlamamıza olanak sağlar. Olgular, yaşadığımız olaylar, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar şeklinde olabilir. Bize yabancı olmayan fakat tam anlamıyla kavrayamadığımız olguların araştırılmasını amaçlayan çalışmalar olgu bilim için uygun bir araştırma yöntemidir. Olgu bilim araştırmalarında veri toplama aracı görüşmedir. Olguları ve anlamları ortaya çıkarmak için bu olguyu yaşayan, açıkça dışa vurabilen ve ortaya koyabilen gruplar 'çalışma grubu' olarak belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu anlamda, bu araştırmanın çalışma grubu, lise öğrencileridir. Nitel araştırmanın vermiş olduğu cevap alma imkânı, olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olabilir. Yapılan çalışmada 'yarı yapılandırılmış görüşme tekniği' kullanılarak veriler toplanmıştır.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim öğretim yılı I. döneminde İstanbul Bayrampaşa'da yer alan resmi okullarda okuyan 25 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde 'basit rastgele örnekleme türü' kullanılmıştır. Basit rastgele örneklemede tüm birimler seçimde eşit şansa sahiptir. Katılımcılar 15-18 yaş aralığındadır. Öğrencilerin 15'i merkezi sınav puanına göre öğrenci alan proje Anadolu lisesinde, 6'sı diploma notuna göre öğrenci alan Anadolu lisesinde, 4'ü de meslek lisesinde okumaktadır. Öğrencilerin sekiz tanesi 9.sınıf, on iki tanesi 10.sınıf, beş tanesi 11.sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin görüşlerine yer verirken kimliklerini korumak için gerçek isimleri değil, Ö1, Ö2 gibi kod isimler kullanılmıştır. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo1. Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

Cinsiyet	Kız	16
	Erkek	9
Okul Türü	Merkezi Sınavla Alan Lise	15
	Diploma Puanına Göre Öğrenci Alan Lise	6
	Mesleki ve Teknik Lise	4
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	8
	10. Sınıf	12
	11. Sınıf	5

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Görüşme soruları geliştirilirken konu ile ilgili alan yazın araştırılmıştır. Sorular yönetmelikteki maddelerinin incelenmesi ve yönetmelikten çıkarılan veriler ışığında düzenlenmiştir. Hazırlanan görüşme sorularına son şekli verilirken, nitel araştırma yöntemlerini kullanarak araştırmalar yapan ve bu dersin öğretimini yapan uzman kişilerin görüşleri alınmıştır. Veri toplama tekniği olarak sekiz adet açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sorulardaki temel amaç, katılımcıların görüşleri yardımı ile öğrencilerin psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışlarını tespit etmek, öğretmenlerin hangi durumlarda bunları sergilediklerini belirlemek ve öğrencilerin öğretmenlerden nasıl davranmalarını beklediklerini öğrenmektir. Ayrıca öğrencilerin şimdiye kadar yaşadıkları deneyimleri öğrenmek, öğretmenlerinin psikolojik şiddetine maruz olduklarında nasıl tepki vereceklerini ya da nasıl bir yol izleyeceklerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Görüşme formunda sorulan sorular aşağıdaki gibidir:

1-Şimdiye kadar hiç öğretmen şiddetine maruz kaldınız mı? Cevabınız evet ise uğradığınız şiddetin türü nedir?(Fiziksel-psikolojik(duygusal)-sosyal-cinsel vs.)

2-Öğretmenlerin şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara maruz kaldığınızda ne hissedersiniz/hissettiniz?

3- Öğretmenlerin şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara maruz kaldığınızda nasıl tepki verirsiniz/verdiniz?

4-Sizce bir öğretmenin hangi sözleri psikolojik şiddet olarak nitelendirilebilir?

5-Sizce bir öğretmenin hangi tutum ve davranışları psikolojik şiddet olarak nitelendirilebilir?

6-Öğretmenlerin daha çok hangi durumlarda bu tür davranışlar sergilediklerini gözlemlersiniz?

7-Öğretmenlerin olumsuz söz, tutum ve davranışlarından kaçınması için geliştirilecek çözüm önerileri neler olabilir?

8- Sizce iyi bir öğretmende bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?

2.4. Veri Toplama Süreci

Okullar belirlendikten ve gerekli izinler alındıktan sonra, öğrenciler araştırma ile ilgili bilgilendirilmişlerdir. Daha önce belirlenen gün ve saatte okullara gidilerek gönüllü

öğrencilerle tek tek ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bir görüşme yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür. Çalışmada okul ve öğrenci isimlerinin gizli tutulacağı, verilerin bilimsel amaçla ve sadece araştırmacı tarafından kullanılacağı belirtilmiştir. Öğrenciler ses kayıt cihazı kullanılmasına gönüllü olmadığından, öğrenciler kendi el yazılarıyla görüşme formlarını doldurmuştur. Her bir görüşmeden elde edilen veriler düzenlenip hazırlandıktan sonra katılımcılara okutulmuş ve doğruluğu konusunda kendilerinden teyit alınmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Görüşmecilerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz, gözlem ve görüşme gibi veri toplama yöntem ve teknikleri kullanılarak elde edilen verilerin düzenlendiği, sistematik bir biçimde kategorilere ayrıldığı, temaların oluşturulduğu, neden-sonuç ilişkisi içerisinde birtakım sonuçlara ulaşılan bir yöntemdir. Bu analiz türünde katılımcıların verilerine doğrudan alıntı yaparak ulaşılır. Elde edilen bulgular mantıksal bir çerçeveye ile sunularak detaylandırılır. Araştırmacı, bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak olgular arasında karşılaştırma yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmanın veri analizinde, katılımcıların görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Görüşmecilerden elde edilen veriler, araştırma sorularından yola çıkarak oluşturulan temalara göre tanımlanmış, elde edilen veriler sistematik ve açık bir biçimde konu ile ilişkilendirilip betimlenmiş, daha sonra yapılan bu betimlemeler yorumlanarak araştırmanın sonuçlarına ulaşılmıştır.

2.6. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmacı bizzat alanda zaman harcayan, araştırma kapsamındaki kişilerle doğrudan görüşen ve gerektiğinde bu kişilerin deneyimlerini yaşayan, alanda kazandığı bakış açısını ve deneyimleri, toplanan verilerin analizinde kullanan kişidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmalarda araştırmacının yansızlığını sağlayabilmek için araştırma yapılan konu, olay ve olguların doğal ortamına müdahale etmemesi gerekmektedir. Bu çalışmada, araştırmacının 22 yıllık öğretmenlik deneyiminin, öğrencilerin görüşlerini daha iyi anlamasına ve yorumlamasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, araştırmacı yansız davranmaya, katılımcıları etkilememeye çalışmıştır ve çalışmanın tüm aşamalarında açık, esnek ve tarafsız olmaya özen göstermiştir.

2.7. Araştırmada Etik

Araştırmanın hem veri toplama hem de veri analizi aşamalarında etik kurallara uymaya dikkat edilmiştir. Okul yönetimine ve öğrencilere, görüşme öncesi bilgi

verilerek araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Verilerin kullanılması için okul yönetiminden izin alınmıştır. Katılımcıların izni için, görüşme formuna onam bölümü eklenmiştir.

2.8. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel bir çalışmada, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için, toplanan verilerin detaylı bir şekilde rapor edilmesi ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının açıklanması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmaya başlamadan önce sürecin düzgün işlemesi için gerekli planlama yapılmış ve süreç gözlenmiştir. Görüşme formunda öğrencilerden cevaplamaları istenecek sorular hazırlanırken uzman görüşlerinden yardım alınmıştır ve sorular yazılı olarak sunulmuştur. Tüm cevaplar da yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış, kontrol edilmiş ve sonuçların alan yazın ile uyumlu olmasına dikkat edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, çalışmaya katılan öğrencilerin görüşlerine yer verilmiştir. Çalışmaya 25 lise öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerden yapılan alıntılar aktarılırken Ö1, Ö2 şeklinde kodlamalar kullanılmıştır. Bu çalışma ile lise öğrencilerinin psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışlarını tespit etmek amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda cevap aranan sorular ile ilgili görüşlere geçmeden önce, görüşme formunda sorulan ilk üç soruya ilişkin öğrenci cevapları incelenecektir.

Görüşme formundaki birinci soru olan 'Şimdiye kadar hiç öğretmen şiddetine maruz kaldınız mı? Cevabınız evet ise uğradığınız şiddetin türü nedir?' sorusuna ilişkin verilen cevapları gösteren tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 2. Öğrencilerin Öğretmen Şiddetine Maruz Kalıp Kalmadıklarına Yönelik Cevapları

Öğrenci Cevabı	Öğrenci Sayısı
Psikolojik şiddete maruz kaldım.	21
Hem psikolojik hem fiziksel şiddete maruz kaldım.	4
Şiddete maruz kalmadım.	0

Tablo 1'e bakıldığında çalışmaya katılan 25 öğrencinin hepsinin öğretmenleri tarafından şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Öğrencilerin 22 tanesi psikolojik şiddet, 3 tanesi hem psikolojik hem fiziksel şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu

durumda 25 öğrencinin 25'inin öğretmenleri tarafından psikolojik şiddete maruz kaldığı görülmektedir.

Bazı öğrenciler bu soruyu cevaplarken yanlış içine düşmüşler, şiddet kelimesi, onlara ilk olarak fiziksel şiddet olaylarını çağrıştırdığı için şiddet görmediklerini ifade etmişlerdir. Fakat araştırmacının psikolojik şiddet olarak sayılabilecek şeyleri açıklamasının ardından öğrencilerin tamamı öğretmenlerden bu tür söz, tutum ve davranışlar gördüklerini söyleyip cevaplarını değiştirmişlerdir. Bu da bize sadece okulda değil, ailede ve toplumun her kesiminde psikolojik şiddet olarak nitelendirilebilecek şeylerin farkında olunmadığını ya da normalleştirildiğini göstermektedir. Bazı öğrenciler cevaplarına ek olarak, ne tür bir olay yaşadıklarını da yazmışlardır. Yazılan açıklamalardan bazıları şu şekildedir:

Ö1 : 'Psikolojik olarak uğramıştım. Okul birincisiyle kıyaslandığım için aşağılayıcı, küçük düşürücü sözler işittim.'

Ö8 : 'İlkokul 4. sınıf öğretmenim tarafından psikolojik şiddete maruz kaldım. Geçen sene 9. sınıfta da bir öğretmen tarafından bütün sınıfın önünde, aldığım sınav sonucu yüzünden dalga geçilip azarlandım ve bu öğretmen tüm yıl boyunca adımları söylerken aldığım o notu da söyledi.'

Ö12 : 'Evet psikolojik şiddet. Ortaokuldayken başarılı olduğum bir derste sürekli görmezden geliniyordum. Aynı notları aldığım insanları her yerde tanıtan öğretmenim, beni hiçbir şekilde dinlemiyor, görmüyordu. Sürekli kırıcı tutumlarda bulunuyordu.'

Ö23 : 'Evet psikolojik. Girdiğimiz denemelerden aldığımız sonuçlara göre, bizi dışlayıp sınıfta yokmuşuz gibi davranıyordu. Ayrıca her yanlış yaptığımız soruda 'O soru çok basitti, nasıl yapamıyorsun?' gibi cümleler kullanıyordu. Sınıfın ortasında azarlanıyorduk.'

Öğrencilerin verdiği cevaplar, öğretmenlerinin daha çok onları aşağılayarak, arkadaşlarının yanında küçük düşürerek, başarısızlıklarıyla dalga geçerek onlara psikolojik (duygusal) şiddet uyguladıklarını göstermektedir.

Görüşme formundaki ikinci soru olan 'Öğretmenlerin şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara maruz kaldığınızda ne hissedersiniz/hissettiniz?' sorusuna öğrenciler genel olarak üzüntü, öfke, çaresizlik, aşağılanma, küçük düşürülme, utanç, sinirlenme, mahcup olma, acı, şaşkınlık, öfke, rezil olma, kaygı, yetersizlik hissi cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya ilişkin verilen cevaplardan bazıları aşağıdaki gibidir:

Ö4 : 'Açıkçası küçükken sadece üzülürken, bu yaşlarımda hissiyatlarım nefret ve öfke

tabanlı oluyor.'

Ö6 : 'Kendimi yetersiz ve eksik hissetmeme neden olur.'

Ö8 : 'Ağlamamak için kendimi zor tuttum. Hırsımı alamadığım için nefes almakta zorlandım.'

Ö9 : 'Kendimi bulunduğum ortamdan soyutlanmış hissederim. Arkadaşlarım ile olan iletişimimde bozukluklar meydana gelir. Kendime olan saygım ve özgüvenim düşer. Bu durum kendimi kötü hissetmeme neden olur.'

Bazı öğrenciler de uğradıkları şiddetin kaynağının kendileri olduğunu düşündüklerini ve kendilerini sorguladıklarını belirtmişlerdir:

Ö16 : 'Önce kendimi sorguladım. Acaba hata mı yaptım diye düşündüm ve çok üzüldüm. Bir çocuğu başka bir çocukla kıyaslamak, 'sen zaten çözemedin, nasıl oldu da çözdün' gibi laflar kullanmak her çocuğu üzer. Daha sonrasında sustum ve içime kapandım. Uzun süre kimseyle konuşmadım.'

Ö17 : 'Genelde öğrenci öğretmen ilişkisinden dolayı, uygulanan şiddetten ziyade hocanın haklı olduğunu düşünürüm. Haksızsam utanır, haklıysam durumu ve olayı ciddiye almamaya, etkisinde kalmamaya çalışırım.'

Ö23 : 'Açıkçası 'ne de olsa yapamıyorum, haklılar, bunu da mı yapamadım' gibi şeyler düşünmeye başladım. Sürekli 'başarılı olmak zorundayım' diye bir psikolojiye girdim. Bu da bana stres yaptırıp sürekli aynı kısır döngüye sokuyordu.'

Yukarıda verilen cevaplara bakıldığında, öğrencilerin haksız olma durumunda öğretmenlerini haklı olarak görmeye meyilli olduklarını, aslında her ne olursa olsun onlara bu hisleri öğretmen de olsa hiç kimsenin yaşatmaması gerektiğinin bilincinde olmadıklarını göstermektedir.

Görüşme formundaki üçüncü soru olan 'Öğretmenlerin şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara maruz kaldığınızda nasıl tepki verirsiniz/verdiniz?' sorusuna verilen cevapları gösteren tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 3. Öğrencilerin Öğretmenlerin Psikolojik Şiddetine Maruz Kaldıklarındaki Tepkileri

Öğrenci Tepkisi	Öğrenci Sayısı
Hakkımı savunur, tepki gösteririm.	7
Konuya/öğretmenin kişiliğine/haklı olup olmadığına göre değişir.	4
Tepkisiz kalırım.	14

Öğrencilerden yedisi böyle bir durumda haklarını savunup, öğretmene tepki vereceklerini/verdiklerini, dördü öğretmene tepki vermelerinin konuya, öğretmenin kişiliğine ya da haklı olup olmamasına bağlı olduğunu, 14 öğrenci hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşünüp tepkisiz kalacaklarını/kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmeninden şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara maruz kaldıklarında öğretmene karşı tepki göstereceğini söyleyen yedi öğrenciden dördü, öğretmene sözel olarak karşılık vereceklerini ifade etmişlerdir:

Ö1 : 'Saygımı korurum ama haklı olduğum yerde hakkımı savunurum.'

Ö22 : 'Kendimi ifade etmeye çalışırım. Öğretmenin yanlış veya eksik bildiği bir konu varsa düzeltmeye çalışırım.'

Öğretmene karşı tepki göstereceğini söyleyen yedi öğrenciden üçü ise şiddetin boyutu değişirse, yani öğretmen fiziksel olarak temasta bulunursa, öğretmeni şikâyet edeceklerini belirtmiştir. Bu durum, öğrencilerin fiziksel şiddeti, psikolojik şiddete göre daha ciddi ve daha çok üzerinde durulması gereken bir tür olarak gördüklerini göstermektedir. Bununla ilişkili verilen cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Ö14 : 'Abartmadan öğretmene karşılık veririm. Fiziksel şiddete geçerse şikâyet ederim.'

Ö20 : 'Sözlü bir şeyse saygımı bozmadan cevap veririm. Şiddetli bir yaklaşımı varsa müdürle muhatap olurum. Yaptığı yanına kalmaz.'

Ö24 : 'Tepki veririm. Hakkımı aramaya çalışırım. Vurursa şikâyet ederim (müdüre / aileme).'

Öğrencilerden dört tanesi, verecekleri/verdikleri tepkinin; duruma ve konuya göre, öğretmenin kişiliğine göre ya da hangi tarafın haklı olduğuna göre değiştiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö2 : 'Sinirlenirim. Eğer ki cevap verilecek şeyler olursa, susmam hakkımı ararım. Fakat tehdit içeren şeyler söylediklerinde zaten susmak durumunda kalmamıza neden olur ve susarım.'

Ö13 : 'İlkokulda hocam haklı olduğu zaman susup kendimi düzeltmeye çalışıyordum. Haksız olduğum zaman sinirlenip hocayla tartışıyordum. Birkaç kere abartıp sırtımı morartmıştı. Anneme, müdüre şikâyet ediyordum. Ortaokulda ise çoğunlukla kin tutuyordum.'

Ö23 : ' Bu hangi konuda olduğuna göre değişir. Eğer benim için gerçekten değerli ise o an ağlayabilirim. Ama çok da umursamadığım bir şeyse takmam, öğretmen söyler

söyler durur. Ama yapılan şey fiziksel şikâyet ederim kesinlikle.'

Yukarıda verilen bu cevaplar, öğrencilerin kendilerinde duygusal olarak yara açan söz ve davranışları, yani psikolojik şiddet içeren şeyleri, tolere edebileceklerini, konu çok önemli değilse görmezden gelebileceklerini, ancak tehdit ya da fiziksel şiddet boyutuna varıldığında daha ciddiye alacaklarını/aldıklarını göstermektedir.

Psikolojik şiddete maruz kaldığını belirten 14 öğrenci ise, böyle bir durumda öğretmene karşı tepki göstermediklerini, genelde sessiz kaldıklarını, göz teması kurmaktan çekindiklerini, susmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Verilen bazı cevaplar şu şekildedir:

Ö10 : 'Utanarak yere bakarım ve şiddet bitene kadar o şekilde dururum.'

Ö12 : 'Öğretmene bir şey demedim. Ağladım, sinirlendim, sinirimi eşyalardan çıkardım. Motivasyonum düştü.'

Ö15 : 'Sessiz kaldım, 'terbiyesiz, bir öğretmenle nasıl konuşulduğunu bile bilmiyorum' denmemesi için. Arkadaşlarıma söyledim. Onların da böyle bir problemi var mıymış diye baktım. Eğer varsa, o öğretmenle diyalogumu kestim.'

Bazı öğrenciler, hiçbir şeyin değişmeyeceğini düşündükleri için tepkisiz kalacaklarını, bu durumu okul idaresi ya da ailelerine söylemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu da bize, öğretmenlerin hem idare tarafından hem de veliler tarafından genelde haklı olarak görüldüğünü, öğrencinin tepkisinin çok da önemsenmediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda verilen cevaplardan birkaçı şöyledir:

Ö6 : 'Genel olarak susmayı tercih ederim. O öğretmene karşı bir önyargım olur. Karşılık versem ne değişecek ki.'

Ö16 : 'Çaresizlik ve kimseye anlatamama gibi sorunlardan dolayı içime kapandım ve kimseyle konuşmadım. Çünkü annem ve babama söylersem beni suçlayacaklarından ya da abartıyorsun demelerinden korkmuştum.'

Ö17 : 'Genelde sessiz kalmaya çalışırım olası bir tartışmada, haklı bile olsam. Tartışmanın ve hocaya karşı gösterilen direncin bir şeyler değiştireceğini düşünmüyorum.'

Ö18 ve Ö24'ün verecekleri tepkinin ders notlarını etkileyeceğini düşündükleri için tepkisiz kaldıklarını belirtmeleri ise bazı öğretmenlerin notlandırma yaparken farklı kriterleri değerlendirdiklerini ya da öğrencilerin bu şekilde düşündüklerini göstermektedir:

Ö18 : 'Hiçbir tepki vermedim. Sadece susup bitmesini bekledim. Sözlü notumu

düşündüm.'

Ö24 : 'Göz teması kurmaktan çekinirim. Öğretmene karşılık verirsem bunun ders notumu etkileyeceğini düşünürüm.'

Verilen cevaplar; konu ne olursa olsun, öğretmenlerin psikolojik şiddetine maruz kalan öğrencilerin motivasyon kaybı, utanma, sindirilme, çaresizlik, kendini suçlama, anlaşılmama duygularıyla mücadele ettiklerini gözler önüne sermektedir.

Bundan sonraki bölümde araştırmamanın amacı doğrultusunda sorulan sorulara ait cevaplar incelenmektedir. Her bir problem, görüşme formundaki sorulan sorular bağlamında sıra ile incelenip yorumlanmaktadır.

3.1. Öğrencilerin Psikolojik Şiddet Olarak Algıladıkları Şeylere İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Araştırmada öğrencilere, psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen sözleri, tutumları ve davranışları tespit etmek amacıyla ilk olarak 'Sizce bir öğretmenin hangi sözleri psikolojik şiddet olarak nitelendirilebilir?' sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplarla öncelikle ne tür sözel ifadelerin şiddet olarak algılandığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerin bu soruya ilişkin açıklamalarından bazıları şu şekildedir:

Ö14 : 'Nefret, negatif söylemler her şey.'

Ö10 : 'Lakap, bir yanlışı yüze vurma, hakaret, küfür, küçümseyici, dalga geçen sözler.'

Ö16 : 'Tembel, beceriksiz, nasıl yapamıyorsun... gibi kelimeler hem özgüven kırar hem de psikolojik bir şiddettir bence. Çünkü kimse birbiriyle aynı değil. Belki karşındakine normal görülebilir ama senin için öyle olmayabilir.'

Ö17 : 'Aşağılama belirten her türlü sıfat ve cümleler.'

Verilen cevaplar, öğrencilerin en çok başarısızlıkla dalga geçen, hakaret içeren, rencide edici, küçük düşürücü sözcüklerin kullanımının psikolojik şiddet olarak algılandığını göstermektedir. Ayrıca argo kelimeler kullanımı, küfür etme, başka öğrencilerle karşılaştırma, lakap takma, not ya da disiplin cezasıyla tehdit etme, özgüveni tetikleyici ve negatif yüklü tüm sözcük ve cümlelerin şiddet içerdiği belirtilmektedir.

Ö3 ve Ö9, şiddet içeren söz ve tutumların toplum içinde tek bir kişiye yönelik olduğunda (onların durumunu göz önüne aldığımızda sınıf içinde diğer arkadaşlarının yanında meydana geldiğinde) daha rencide edici olduğunu belirtmişlerdir:

Ö3 : 'Toplum içinde karşısındaki insanı küçük düşürücü, ezikleyici cümleler kurması ve direk hakarete bulunması psikolojik şiddettir bence.'

Ö9 : 'Salak, aptal, geri zekâlı, mal... Bu tarzdaki söylemler özellikle sınıfta tek bir kişi için söylendiğinde öğrenci daha fazla rencide olur. Gelecek hayatı boyunca uğradığı bu psikolojik şiddet, onun sessiz, özgüvensiz ve atılgan olmayan bir kişilik sergilemesine sebep olur.'

Bu yanıtlara bakarak, öğrencilerin psikolojik şiddet olarak algıladıkları söz ve davranışlara maruz kalmayı toplu olarak yapıldığında kaldırabildikleri ve fazla önemsemedikleri, fakat bireysel olarak maruz kalmanın onları daha çok yaraladıkları sonucuna ulaşılabilir. Öğrencilerin verdiği cevaplarda yazdıkları, öğretmenlerinden duydukları ve psikolojik şiddet olarak algıladıkları sözcük ve cümleler doğrudan alıntılarla aşağıdaki şekilde listelenebilir:

- Sizden hiçbir şey olmaz!
- Bunu nasıl yapamıyorsun ?!
- Böyle devam ederseniz adam falan olamazsınız.
- Bir daha görürsem sözlü notunu düşük girerim.
- Aptal mısınız?
- Özürlü !
- Beyin yoksunu!
- Başarısızsın.
- Onca yıl gördün bu konuyu, nasıl hiçbir şey öğrenemedin?
- Kopya çekerek mi bu notu aldın?
- Bu netle hiçbir yere gidemezsin. Meslek lisesi hayırlı olsun.
- Ben bu sınıfta derece yapabilecek sadece üç dört kişi görebiliyorum.
- Beceriksiz
- Varoşlar!
- Salak
- Sen bu okula nasıl geldin? (Bu okulu nasıl kazandın?)
- Ağlamaktan başka bildiğin bir şey var mı?
- Ben anlatmıyorum. Git sana başka biri anlatsın.

- Hepinize düşük sözlü vereyim de görün!
- Bak diğerleri yapıyor, sorun sensin?
- Bu soruyu da yapmışsınızdır artık!
- Gözlüklü, kalk sen yap bu soruyu.
- Ben bunu kaç defa anlatmadım mı?
- Daha şimdi anlattım, nereyi anlamadın!
- Bu çok basit, nasıl anlamadın ?!
- Sen konuşmayı bilmiyor musun ?!
- Bunu da mı yapamadın ?!
- Tembeller
- Çık git!
- Geri zekâlı
- Bi sus!
- Herkes anladı, sen hariç!

Yazılan cevaplara göre, öğrencilerin öğretmenlerinden en sık duydukları ve psikolojik şiddet olarak algıladıkları sözcük ve cümleler; küçümseyen, aşağılayan, yargılayan, alay eden, suçlayan ve rencide eden ifadelerdir. (Bu çok basit, nasıl anlamadın ?!, Beceriksiz., Sizden hiçbir şey olmaz !, Varoşlar !, Onca yıl gördün bu konuyu, nasıl hiçbir şey öğrenemedin? Daha şimdi anlattım, nereyi anlamadın!, Sen konuşmayı bilmiyor musun ?! ...)

Öğretmenlerin öğrencileri diğer öğrencilerle karşılaştırarak kurdukları cümleler de öğrenciler tarafından psikolojik şiddet olarak algılanmaktadır (Bak diğerleri yapıyor, sorun sensin? Herkes anladı, sen hariç !)

Öğretmenler bazen öğrencilere emir verici bir üslupla konuşmakta, (Bi sus!, Çık git!), bazen öğrencileri tehdit etme ve gözdağı verme yolunu seçmektedirler (Hepinize düşük sözlü vereyim de görün !, Bir daha görürsem sözlü notunu düşük girerim).

Listeye bakıldığında , 'geri zekâlı, aptal, salak' gibi direk olarak hakaret içeren argo kelimeler kullanılması dikkat çektiği gibi, .'başarısız, tembel, beceriksiz, gözlüklü' gibi küfür ya da argo sayılmayacak ama öğrencide yarattığı duygu göz önüne alındığında bazen küfürden daha yaralayıcı olacak kelimelerin ya da lakapların da psikolojik şiddet olarak algılandığı görülmektedir.

Öğrencilere, sözel ifadelerin yanı sıra, psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen tutum ve davranışların ne olduğunu tespit etmek amacıyla 'Sizce bir öğretmenin hangi tutum ve davranışları psikolojik şiddet olarak nitelendirilebilir?' sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin cevap olarak yazdıkları, rahatsızlık duyulan öğretmen tutum ve davranışları şöyledir:

- Aşağılayıcı bakışlar
- İmâlı imâlı sırtma
- Öğrenciye inanmadığını gösteren gülümseme
- Umursamaz tavırlar
- Ders işlerken söz hakkı vermeme
- Görmezden gelme
- Öğrenciler arasında ayırım yapma
- Dik dik bakma
- Derste bir şeyi zorla yaptırma
- Öğrencinin üstüne yürüme
- Otoritesini koruma amaçlı yaptığı hareketler
- Sınıfta öğrenciyi hiçe sayma
- Kendini üstün gören tavırlar
- En arka sıraya oturtma
- Öğrenci bir şey anlatırken onu dinlememe
- Öğrencinin sırlarını açığa çıkarma
- Soruyu çözemeyeceğini bile bile tahtaya kaldırma
- Sınıf ortasında bağırma/aşağılama
- Herkesin önünde rencide etme
- Sürekli sevdiği ya da çalışkan öğrencilere söz verme
- Vuracak gibi el kaldırma
- Öğrenciye yan yan bakma
- Fikirleri dinlememe
- Sınıftan kovma
- Adaletsiz davranma
- Sertçe masaya vurma
- Bildiğini okuma
- Kızacağı öğrenciyi tahtaya kaldırıp azarlama
- Arkadaşıyla konuşmayı yasaklama
- Bilinçli olarak kaba davranma
- Teneffüse çıkarmama
- Yanlış cevap verildiğinde alaycı alaycı gülme
- Sevdiği arkadaşının yanından alma
- Sınav kâğıdında öğrencinin ismini karalama

Öğrencilerin verdiği cevaplara bakıldığında, öğrencilerin en çok aşağılandıkları ve hatalarıyla dalga geçildiğini hissettiren davranışlar ile ayırım yapılmasına yönelik hal ve hareketlerden rahatsız oldukları görülmektedir. Aşağılayıcı bakışlar, kendini üstün gören tavırlar, sınıf ortasında bağırma ve aşağılama, soruyu çözemeyeceğini bile bile tahtaya kaldırma, sınıftan kovma, herkesin önünde rencide etme, öğrenciye inanmadığını gösteren gülümseme, umursamaz tavırlar, sınıfta öğrenciyi hiçe sayma, sınav kâğıdında öğrencinin ismini karalama, yanlış cevap verildiğinde alaycı alaycı gülme gibi öğretmen tutum ve davranışları öğrencide aşağılanma ve küçümsenme duygusu yaratmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin sürekli sevdiği ya da çalışkan öğrencilere söz vermesi, öğrenciler arasında adaletli davranmaması ve ayırımı bir tutum sergilemesi birçok öğrenci tarafından verilen cevaplar arasındadır.

Öğrenciyi teneffüse çıkarmama, arkadaşlarıyla konuşmayı yasaklama, en arka sıraya oturtma, söz hakkı vermeme, sevdiği arkadaşından ayrı tutma gibi öğrencilerin özgürlüklerini kısıtlayan davranışların öğretmenler tarafından uygulanan

ceza yöntemleri arasında olduğu söylenebilir. Vuracak gibi el kaldırma, sertçe masaya vurma gibi somut hareketlerin yanında, sadece bir bakış ve alaycı bir gülümsemenin de psikolojik şiddet olarak algılandığı görülmektedir.

3.2. Öğrencilerin, Öğretmenlerin Hangi Durumlarda Psikolojik Şiddet İçeren Söz, Tutum ve Davranışlara Başvurduğuna İlişkin Görüşlerine Dair Bulgular

Öğrencilere 'Öğretmenlerin daha çok hangi durumlarda bu tür davranışlar sergilediklerini gözlemlersiniz?' sorusu sorulmuş ve verilen cevaplardan öğretmenlerin hangi durumlarda psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara başvurduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplara bakıldığında, öğretmenlerin psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara en çok başvurdukları durumların; sınıfta gürültü olduğu, derste soruya yanlış cevap verildiği, sınav sonuçlarının/başarı oranının düşük olduğu, öğretmenin sinirli/mutsuz olduğu zamanlarda ortaya çıktığı görülmektedir. Öğrenciler, öğretmenin kişilik özelliklerinin ve günlük hayatta yaşadığı sıkıntıların ve kişisel problemlerinin de söz ve davranışlarını etkilediğini düşünmektedir. Bu soruya ilişkin verilen cevaplardan birkaçı şöyledir:

Ö4 : 'Öğrenci konuyu dinlemeyince, anlamayınca ve dersi sevmeyince.'

Ö9 : 'Öğretmenler kendilerini ifade edemedikleri, öğrenciler ile sağlıklı bir iletişim kurmak istemedikleri, gün içinde olumsuz bir olay ile karşılaştıkları zaman bu tür davranışlar sergilerler.'

Ö13 : 'İstenmeyen şeyler olduğunda (aile yakınlarından birinin ölmesi gibi) genelde yapıyorlar. Bazı öğretmenlerin de fitratında her zaman yapmak var. Genelde bu insanlar en küçük şeyde bağırıp çağıırıp gerginlik yaratıyorlar.'

Ö16 : 'Çoğu zaman sinirlendiklerinde görülür bu davranışları. Bazen başka bir şeye sinirlenip hiç olmadık birine bağırabiliyorlar da.'

Öğrenci derse geç geldiğinde, ödev yapmadığında, arkadaşıyla konuştuğunda, dersi dinlemediğinde, tuvalet izni istediğinde, öğretmeni eleştirdiğinde, öğretmen ile zıtlaştığında, fark etmeden öğretmene karşı bir hata yaptığında, sınırların dışına çıktığında, saygısızlık yaptığında, derste söz almadığında öğretmenlerin şiddeti ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bazen öğretmenlerin, ters gününe geldiği için, bazen de durduk yere şiddet içerikli söz ve tavırlar sergilediklerini belirtmişlerdir:

Ö11 : 'Bize gıcık olduklarında.'

Ö17 : 'Öğrenci sınırlarını bilmediği zaman, öğrenciye etki edemedikleri zamanlar denebilir. Ve saygı duymayan öğrenciyi korku ile yönlendirirken.'

Ö20 : 'Onlar için haklı haksız taraf yoktur. Öğretmen her zaman haklı olur. Dediklerini yapmadığımız müddetçe saygısız öğrenciyiz.'

Cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin, öğrencilerin sebep olduğu bahaneler (dersi dinlememe, gürültü yapma, derse geç kalma vs.) bularak psikolojik şiddet içeren şeylere başvurmasının yanında, ortada öğrencilerin sebep olduğu bir durum yokken de durduk yere, o gün yaşadığı bir problem yüzünden, ters gününde olması gibi sebeplerle bu tür şiddete başvurdukları görülmektedir.

3.3. Öğrenci Bakış Açısına Göre Öğretmenlerin Nasıl Davranmaları Gerektiğine İlişkin Görüşlere Dair Bulgular

Öğrencilere, öğretmenlerin nasıl davranmaları gerektiğini düşündüklerinin tespit edilmesine yardımcı olacak iki soru sorulmuştur. Öğrencilere ilk olarak 'Öğretmenlerin olumsuz söz, tutum ve davranışlarından kaçınması için geliştirilecek çözüm önerileri neler olabilir?' sorusu yöneltilmiştir.

Öğrenciler çözüm olarak, öğretmenlerin ilgili birimlere şikâyet edilmelerinin, psikolojik destek almalarının, eğitim görmelerinin, ceza almalarının, veli ile iletişime geçmelerinin gerektiğini düşünmektedirler:

Ö6 : 'Velilerin öğretmenle konuşması veya öğrencinin öğretmenle konuşması olabilir.'

Ö9 : 'Öğrencilerin öğretmenleri tarafından gördükleri şiddeti korkmadan söyleyebileceklerini hissettirilmeli. Bu tür davranışlar sergileyen öğretmenlerin psikolojik destek alınması sağlanmalı.'

Ö13 : 'Bazı sözlü testlerden başarılı şekilde geçme zorunluluğu olabilir. Mesela empati yeteneğini ölçme, akıl sağlığı ölçme testi, etkili konuşma yeteneği testi ve en önemlisi IQ testi gibi sosyal zekâ ölçen testler gerçekten çok önemli.'

Ö22 : 'Bu tür durumlarda öğrenciler tarafından üst bir kademeye bu durumun açıklanması ile öğretmenlerin cezalandırılması. Öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi için eğitim verilmesi.'

Öğrenciler geliştirilecek çözüm önerileri sunarken aslında daha çok öğretmenlerin nasıl olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin öğrencilerle iletişimin güçlü olması ve öğrenciye saygı duymaları gerektiği en çok yazılan görüşlerdir:

Ö3 : 'Kendini öğrencilerden üstün görmeyip, biri bir hata yaptığında onunla konuşarak, onu ezmeden, kırmadan sorunu çözmeye çalışabilirler.'

Ö4 : 'Öğrencinin de insan olduğunu bilmeleri yeterli.'

Ö15 : 'Kendilerinin yaptıkları şeyleri, söyledikleri sözleri akşam oturup 10-15 dakika bile

olsa düşünmelerini öneririm. Sınıfa bir kâğıt dağıtıp 'Benimle ilgili kötü düşüncelerinizi yazın, isimlerinizi yazmayın. Benimle alakalı düzeltmemi istediğiniz şeyleri merak ettim.' denilebilir bence. Anket gibi bir şey de olabilir. Böylece öğrenci, içindeki kını rahatça ifade edebilir.'

Ö16 : 'Bence her ne yapıyorlarsa iki dakika durmalı, dışarı çıkıp sakinleşmeli ve derse o şekilde devam etmeliler. Aksi halde bazen onların ağzından çıkacak tek kelime çocukların aklına kazınıp yıllarca kalabiliyor.'

Bir öğrencinin, psikolojik şiddete karşı önerdiği çözümün ya da tepkinin de aynı tür şiddeti içerdiği görülmektedir. Bu da şiddetin şiddeti doğurduğuna örnek olarak gösterilebilir:

Ö12 : 'Öğretmeni kaale almamak, müdüre gidip durumu açıklamak, öğretmeni şikâyet etmek, mezun olduktan sonra o okula gidip öğrencilere öğretmenin insan dışı bir varlık olduğunu anlatmak ve öğretmeni küçük düşürüp, bir daha böyle hareketler yapmamasını sağlamak.'

Öğrenci bakış açısına göre öğretmenlerin nasıl davranmaları gerektiğinin tespit edilmesi için sorulan diğer soru 'Sizce iyi bir öğretmende bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?' şeklindedir. Öğrencilerin cevaplarındaki, iyi bir öğretmende bulunması gereken özellikler birbiriyle benzerlik göstermektedir. Bu özellikleri belirtmek için kullandıkları ifadeler, kullanılan sıklık değerleri göz ardı edilerek aşağıda listelenmiştir. Bazı ifadeler aynı anlama gelse de, öğrencilerin hangi kelimeleri/sıfatları kullanmayı tercih ettiklerini görmek bakımından hepsi listeye eklenmiştir.

Öğrencilerin öğretmenlerde bulunması gereken özellikleri yazarken kullandıkları ifadeler:

- Adaletli
- Yargılamayan
- Eşit davranan
- İyi iletişim kuran
- Empati yapabilen
- Mesleğini seven
- Tatlı dilli
- Öğrenci kayırmayan
- Destekleyici
- Öğrenciyi okuyan
- Tehdit etmeyen
- Hareket etmeyen
- Saygılı
- Anlayışlı
- İyi bir dinleyici
- Sakin
- Hoşgörülü
- Nazik
- İyi niyetli
- Güler yüzlü
- Yol gösterici
- Yardımsever
- İyimser
- Aşağılamayan
- Soğukkanlı
- Sabırlı
- Güvenilir
- Ayırım yapmayan
- İyi gözlem yapan
- Etkili konuşan
- Öğrenciyi keşfeden
- Rencide etmeyen
- Verimli ders işleyen
- Eğlendiren
- Motive edici
- Rahat bırakan

- Yol gösteren
- Asık yüzlü olmayan
- Çözüm odaklı
- Duygu kontrolü olan
- Sevgi dolu
- Samimi
- Karşılaştırmayan
- Kırıcı olmayan
- Sevecen
- Doğru konuşan
- Laubali olmayan
- Hep ders işlemeyen

Öğrencilerin 'Sizce iyi bir öğretmende bulunması gereken özellikler neler olmalıdır?' sorusuna verdikleri cevaplardan bazıları şu şekildedir:

Ö12 : 'İyi bir öğretmen bence öğrencinin zor zamanlarında kendini öğrencinin yerine koymalıdır. Sonuçta o da bir zamanlar öğrenciydi. Bunu düşünerek sanki kendi öğretmeniymiş gibi davranmalıdır.'

Ö16 : 'En başta sabırlı olmalı ve çabuk sinirlenmemeliler. Tatlı dilli olmaya ve kırıcı olmamaya özen göstermeliler. İyi bir dinleyici olup öğrencileri dinlemeliler.'

Ö18 : 'Öğrenciyi dinleyen, başarısızlık durumunda kendini yetiştirmesine yardımcı olan, yetenek ve özelliklerini keşfetmesine yardımcı olan.'

Ö22 : 'Öğrencilere ne olursa olsun aşağılayıcı söz, hakaret ve davranışta bulunmaması. Sınıf içinde ayrımcılık ve karşılaştırma yapmaması. Tehdit etmemesi.'

Öğrencilerin bakış açısına göre, cevaplar arasında öne çıkan ve daha sıklıkla kullanılan öğretmen özellikleri olduğu görülmektedir. Belirten öğrenci sayısına göre, öğretmenlerin en fazla sahip olması istenen beş özellik aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4. Öğrenci Bakış Açısına Göre Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken En Önemli Özellikler

Öğretmen Özelliği	Belirtilen Öğrenci Sayısı
Saygılı ve anlayışlı olması	9
Empati yapabilmesi	7
Öğrenci ile iletişiminin güçlü olması	6
Ayrımcılık yapmaması / Adaletli olması / Eşit davranması	6
İyi bir dinleyici ve konuşmacı olması	5

Tespit edilen bu beş özellik, öğrencilerin en çok kendilerine saygı ve anlayışla yaklaşan öğretmenlerinin olmasını istediklerini göstermektedir. Öğrencilerin öğretmenlerde olması gerektiğine inandıkları ikinci özellik, onların empati yapma yeteneklerinin gelişmiş olmasıdır. Böylece öğretmenlerin de bir zamanlar öğrenci olduklarını unutmadan, kendilerini onların yerine koyarak konuşmaları ve davranışları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmen- öğrenci ilişkisinin kuvvetli olması, öğrencinin ihtiyacı olduğunda çekinmeden öğretmeni ile iletişime geçmesi

gerektiği, cevaplar arasında öne çıkmaktadır. Öğretmenin öğrencilere adaletli ve eşit bir şekilde davranması, öğrenciler arasında ayırım yapmaması da öğrencilerin en hassas oldukları konular arasındadır. Öğretmenin hem derste hem ders dışında öğrenciyi içtenlikle dinlemesi ve etkili konuşma becerilerine sahip olması da öğrenciler için önem arz etmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretmen, eğitimin ve okulun temel taşıdır. Öğretmenin yeterliliğinin, öğrenci başarısı üzerindeki etkisi tartışılmazdır. İyi öğretmen olma; yalnızca alan ve meslek bilgisi ile sınırlı değildir. Öğrencilerle iyi iletişim kurmada ve onları yönlendirmede, öğretmenin kişisel özellikleri ve liderlik vasıflarının da etkisi çok büyüktür. Öğretmenlerin iletişim kurarken kullandıkları kelimeler ve sergiledikleri davranışlar iyi bir iletişimin temel unsurlarıdır. Olumsuz özellikler sergileyen bir öğretmen, öğrencinin dersten veya okuldan uzaklaşmasına ya da akademik yönden başarısız olmasına yol açabilir (Kara ve Kutay, 2016).

Toplumun her kesiminde olduğu gibi şiddet olayları, okullarda da sık rastlanılan bir durumdur. Hem okullarda hem de toplumun diğer kesimlerinde, şiddet denildiğinde akla öncelikle fiziksel şiddet gelmektedir. Çünkü fiziksel şiddet olaylarının tanımlanması daha kolaydır. Oysaki insanlar arasında psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışların fiziksel şiddetten daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Fakat psikolojik şiddetin ortaya çıkarılması ve yorumlanması daha zor olduğundan, araştırmalarda daha az ele alınmaktadır. Ayrıca, araştırmalar daha çok, öğrencinin öğrenciye ya da idarecinin öğretmene psikolojik şiddeti (akran zorbalığı/ mobbing) üzerinde yoğunlaşmaktadır. Öğrencilerin öğretmenleri tarafından psikolojik şiddete maruz bırakıldıklarını içeren pek fazla araştırma yoktur. Hâlbuki bir okulun güvenli ve sağlıklı olması, sadece öğrencilerden kaynaklı şiddetin olmaması ile mümkün olmaz. Öğretmenlerden öğrencilere yönelik olan şiddet de çok büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma ile lise öğrencilerinin psikolojik şiddet olarak algıladıkları öğretmen söz, tutum ve davranışlarını tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu tespitin, öğrencinin okulda mutlu olması ve eğitimin niteliğinin artması bakımından önemli olmasının yanında, eğitimciler ve velilere farkındalık yaratmak adına da önem arz ettiği söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrenciler öğretmenlerinden şiddet görüp görmediklerine yönelik soruyu okuduklarında, akıllarına öncelikle vurma, tokat atma, dövme gibi fiziksel şiddeti kapsayan şeyler gelmiştir. Özgür ve arkadaşları tarafından (2011)

Ankara ilindeki lise öğrencileriyle yapılan araştırma, öğrencilerin şiddeti en fazla “dayak” (%18.3) olarak algıladıklarını, öğrencilerin okuldaki şiddeti de bu şekilde tanımladıklarını ortaya koymaktadır. Akbaşlı ve arkadaşlarının (2017) Mersin ilindeki ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algılarının incelenmesine yönelik yaptıkları araştırmada da öğrenciler, özellikle sert davranma, tekme, yumruk ve tokatla birlikte baskı kurulmasını birinci derecede şiddet olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. TBMM Araştırma Komisyonu'nun (2007) yaptığı araştırmada da aynı şekilde öğrenciler arasında şiddet kavramını fiziksel şiddet olarak algılama en yüksek iken, sözel şiddet ve duygusal şiddet davranışlarını şiddet olarak algılama oranlarının düşük olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, yukarıda belirtilen bu araştırmaların sadece öğretmenlerden görülen şiddeti değil, öğrenciden ve yöneticiden görülen şiddeti de kapsadığını belirtmek gerekir.

Bu bağlamda, yapılan bu araştırmada, katılımcı öğrencilerin şiddeti öncelikle fiziksel olarak algılamaları beklenen bir sonuçtur. Fakat araştırmacı, öğrencilere psikolojik şiddet olarak nitelendirilebilecek unsurları hatırlattığında, öğrencilerin tamamı, öğretmenlerden duydukları sözlerin, gördükleri davranışların ve hissettikleri tutumlarının psikolojik şiddet içerdiğini söylemişlerdir. Yani öğrencilerin hepsi, psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlar hatırlatıldığında öğretmenlerin psikolojik şiddetine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgu, öğrencilerin psikolojik/duygusal şiddet içeren söz, tutum ve davranışların bu şekilde tanımlanabileceğini bilmediklerini göstermektedir. Elbette öğrenciler, bu tür davranışlardan hoşlanmamakta ve rahatsızlık duymaktadırlar. Fakat bu durum psikolojik şiddeti görmezden gelme ya da hayatın bir parçası olarak algılanması açısından düşündürücüdür. Çoğu zaman öğrenciler; öğretmenlerinden gördükleri psikolojik/duygusal şiddeti kanıksayıp, normalmiş gibi algılamaktadır. Bazen öğretmenler de söyledikleri sözlerin, yaptıkları davranışların, takındıkları hal ve tutumların şiddet içerdiğinin farkında olmayabilir. Oysaki öğrencinin öğretmenlerden yana maruz kaldığı psikolojik şiddetin; onun yaşam kalitesini, akademik başarısını ve sosyal ilişkilerini olumsuz olarak etkilediğini unutmamak gerekir.

Araştırmaya katılan öğrenciler şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara maruz kaldıklarında hissettikleri duyguları üzüntü, öfke, çaresizlik, aşağılanma, küçük düşürülme, utanç, sinirlenme, mahcup olma, acı, şaşkınlık, öfke, rezil olma, kaygı, yetersizlik hissi olarak ifade etmişlerdir. Bu da bize, öğrencilerin psikososyal gelişimlerini sağlıklı olarak sürdürebilmeleri için, okuldaki öğretmenleriyle ilişkilerinin sağlam temeller üzerine kurulması gerektiğini göstermektedir.

Öğretmenler toplumda disiplini sağlayan kişiler olarak görülürler, onların

davranışlarını eleştirmek toplumsal olarak hoş görülmebilir. Öğretmenlerin hal ve hareketleri, eğitim -öğretimin ve disiplinin bir parçası sayılabilir. Öğretmenin argo kelimeler kullanımı, küfretme, şiddet içeren bazı söz ve davranışları, bir eğitim yöntemi olarak algılanabilir. Böyle bir anlayış, öğretmenlerin sorgulanmasının önüne geçebilir (Pişkin ve ark., 2014). Bu araştırmada da psikolojik şiddete maruz kalındığında öğretmene nasıl tepki verdiği/vereceği sorulan 25 öğrenciden, 14'ü hiçbir tepki vermeyip sessiz kaldıklarını/kalacaklarını söylemişlerdir. Böyle bir durumda öğretmene sözel olarak hiç karşılık vermediklerini, genelde sessiz kaldıklarını, göz teması kurmaktan çekindiklerini, susup önlerine baktıklarını söyleyen öğrenciler bu durumu kabul etme eğilimi göstermektedir. TBMM Araştırma Komisyonu'nun (2007) yaptığı araştırmada da gençlerin zor durumlarda karar verebilme, hayır diyebilme, stresle başa çıkabilme, istemediği bir şey yapılıncı tepkisi, sorun yaşandığında tepkisi gibi pek çok konuda bilgisi alınmıştır. Şiddet davranışları ile karşılaştıkları zaman verdikleri tepkiler "şiddetle karşılık verme" ve "kabullenme" şeklinde ortaya çıkmıştır.

Öğrenciler, öğretmene karşılık verdiklerinde bir şeyin değişeceğini düşünmediklerini, öğrenci tepkilerinin pek de önemsenmediğini, eninde sonunda yine öğretmenin haklı bulunacağını belirtmişlerdir. Öğrencilerin öğretmenlerinden gördükleri olumsuz söz ve davranışları okul idaresi ya da ailelerine söylemeyeceklerini belirtmeleri, öğretmenlerin hem idare tarafından hem de veliler tarafından genelde haklı olarak görüldüğünü, bunun öğretmenler tarafından uygulanan bir eğitim yöntemi olduğunu düşündükleri fikrini desteklemektedir. Öte yandan dört öğrenci, öğretmene tepki vermelerinin konuya, öğretmenin kişiliğine ya da haklı olup olmamasına bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğrenciler öğretmenlerden gelen söz, tutum ve davranışların yanlış olduğunu bildikleri halde, kendilerini inciten ve kötü hissettiren bu durumu tolere edebileceklerini, konu çok önemli değilse görmezden gelebileceklerini, ancak tehdit ya da fiziksel şiddet boyutuna varıldığında daha ciddiye alacaklarını/aldıklarını göstermektedir. Bu durum, fiziksel şiddetin psikolojik şiddetten daha yaralayıcı ve daha ciddi boyutta görüldüğünün göstergesidir. Ayrıca, bazı öğrenciler öğretmenler haksız ve hatalı da olsa onları haklı olarak görmeye meyilli durumdadır. Hâlbuki her ne olursa olsun, onlara bu hisleri öğretmen de olsa hiç kimsenin yaşatmaması gerektiğinin bilinci verilmeli ve bu konuda öğrencilere farkındalık kazandırılmalıdır.

Bulut (2008), öğretmenden öğrenciye yönelik şiddetin en çok ders esnasında bizzat öğretmen tarafından uygulandığını belirlemiştir. Fakat burada bahsi geçen şiddet, psikolojik şiddet yanında fiziksel şiddeti de içermektedir. Öğrencilerin fiziksel şiddetin

yanı sıra, öğretmenler tarafından psikolojik/duygusal şiddete de maruz kaldıklarının ve nelerin psikolojik/duygusal şiddet olarak algılandığının tespiti çok önemlidir. Araştırmada öğrencilerin, psikolojik şiddet olarak nitelendirdikleri söz, tutum ve davranışlar; psikolojik şiddet içeren unsurlara yönelik, toplumun farklı kesimlerinde farklı statüde insanlar ile yapılan Fettahoğlu, (2008), Keser Özcan (2010), Çekin (2014) ve Karasu ve Bilgen'in (2017) çalışmalarındaki sonuçlarla örtüşmektedir. Bahsi geçen araştırmalar okullarda ve eğitim alanında değil, toplumun diğer örgütlerinde (iş yerleri, hastane, aile vs) yapılmış olsa da psikolojik şiddet içeren unsurlar –kullanılan kelime ve ifadeler, sergilenen tavır, tutum ve davranışlar- benzerlik göstermektedir.

Araştırmada öğrencilerin; öğretmenlerin hangi söz, tutum ve davranışların psikolojik şiddet olarak nitelendirdiklerine ilişkin verilen cevaplar, öğrencilerin en çok başarısızlıkla dalga geçen, hakaret içeren, aşağılayan, rencide edici, küçük düşürücü ve ayırım yapılmasına yönelik söz, tutum ve davranışları psikolojik şiddet olarak algılandığını göstermektedir. Ayrıca argo kelimeler kullanımı, küfretme, başka öğrencilerle karşılaştırma, lakap takma, not ya da disiplin cezasıyla tehdit etme, özgüveni tetikleyici ve negatif yüklü tüm sözcük ve cümlelerin şiddet içerdiği belirtilmektedir. Pişkin ve arkadaşları (2014), yaptıkları araştırmada öğretmen şiddeti ölçeği geliştirmişlerdir. Ölçeğin 'suçlama, aşağılama, alay etme, baskı altına alma' faktörleri ile ilgili boyutunda yer alan maddeler, yapılan bu araştırmada verilen öğrenci cevapları (Nedensiz olarak suçlama, düşük not vermekle veya sınıfta bırakmakla tehdit etme, kaba ve çirkin sözlerle hitap etme, küçümseme, hor görme, sınıf arkadaşlarının önünde mahcup etme, dalga geçme, yok sayma, görmezlikten gelme, söz hakkı tanımama, sorularına cevap vermeme, alay etme, küçük düşürücü isimler takma, hakkındaki gizli ya da özel bilgileri açıklama) ile benzerlik göstermektedir.

Öğretmenin öğrenciye aşağılayıcı bakışlarını hissettirmesi, kendini üstün gören tavırlar sergilemesi, sınıf ortasında bir öğrenciye ya da tüm öğrencilere bağırması, onları aşağılaması, arkadaşlarının önünde küçük düşürmesi, öğrenciyi sınıftan kovması, herkesin önünde rencide etmesi, öğrenciye inanmadığını hissettirir şekilde gülümsemesi, umursamaz tavırlar takınması, onu hiçe sayması, sınav kâğıdında öğrencinin ismini karalaması, yanlış cevap verdiği öğrenciye alaycı alaycı gülmesi, bilinçli olarak kaba davranması, dik dik bakması, imâli imâli sırtması, öğrencinin üstüne yürümesi, bildiğini okuması, öğrenciyi görmezden gelmesi, notla tehdit etmesi gibi öğretmen tutum ve davranışları, öğrencide aşağılanma ve küçümseme duygusu yaratan, özgüvenini zedeleyici tutum ve davranışlardır. Bu tür olumsuz tutum ve davranışların, öğrencinin kişiliğinin oturmasında, kendi

davranışlarını yönlendirmesinde ve olumlu bir dil kullanmasında olumsuz etkileri vardır. Kişi sık sık bu şekilde olumsuz iletişim unsurları ile karşılaşarsa, o kişinin de bu iletişim yolunu tercih edeceği durumlar sıklaşır. Öğrencilerin, öğretmenleri tarafından maruz kaldıkları bu durumlar, onların sadece eğitim hayatlarında değil, gelecekteki sosyal ve iş hayatlarında da öz güven ve benlik duygusu zayıf bireyler olmasına yol açabilir. Bu sebeple, öğretmenlerin öğrencilerin kendilerine öz güven duymalarını sağlayacak şekilde konuşup davranmaları gerekmektedir.

Araştırmadaki katılımcı öğrencilerin çoğu, öğretmenlerin sürekli sevdiği ya da çalışkan öğrencilere söz vermesini, öğrenciler arasında adaletli davranmamasını ve ayırıcı bir tutum sergilemesini psikolojik şiddet olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu durumda başkaları ile mukayese edilmek de öğrencilerin kendilerini değersiz ve yetersiz hissetmelerine yol açan durumlardan biridir.

Verilen cevaplar arasında öğrenciyi teneffüse çıkarmama, tuvalete yollamama, arkadaşlarıyla konuşmayı yasaklama, en arka sıraya oturtma, söz hakkı vermeme, sevdiği arkadaşından ayrı tutma gibi durumların olduğu görülmektedir. Bu davranışlar öğrencilerin özgürlüklerini kısıtlayan davranışlardır. Öğretmenler bu tür davranışları ceza yöntemleri olarak kullanmakta, öğrencilerin hakkı olan şeyleri yapmasına engel olmaktadır. Kara ve Kutay (2016) tarafından yapılan araştırmanın bulgularında da öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışlarını belirlemeye yönelik 226 öğrenciden elde edilen öğrencilerin ifadeleri, bu çalışmada yer alan 25 öğrencinin ifadeleri ile oldukça benzerdir.

Yazılan cevaplara göre, öğrencilerin öğretmenlerinden en sık duydukları ve psikolojik şiddet olarak algıladıkları sözcük ve cümleler, küçümseyen, aşağılayan, yargılayan, alay eden, suçlayan ve rencide eden ifadelerdir. Öğretmenlerin öğrencileri diğer öğrencilerle karşılaştırarak kurdukları cümleler de öğrenciler tarafından psikolojik şiddet olarak algılanmaktadır. Öğretmenler bazen öğrencilerle emir verici ve nezaketsiz bir üslupla konuşmakta, bazen öğrencileri tehdit eden ve gözdağı veren bir tarzı seçmektedir. Direk olarak hakaret içeren argo kelimeler kullanılmasının yanında, küfür ya da argo sayılmayacak kelimelerin ya da lakapların da psikolojik şiddet olarak algılandığı görülmektedir. Ayrıca, vuracak gibi el kaldırma, sertçe masaya vurma gibi fiziksel şiddet çağrıştıran somut hareketlerin yanında, sadece bir bakış ve alaycı bir gülümseme de psikolojik şiddet olarak algılanmaktadır. Öğrencilerin bu anlamda, söz, tutum ve hareketleri psikolojik şiddet olarak algılama konusunda bir tereddütte olmadıkları söylenebilir. Öğretmenin bu konuda suçlama kabul etmemesi, öğrenciye kötü bir söz ya da davranışta bulunmadığını söyleyerek kendini savunması çok bir şey ifade etmemektedir. Önemli olan bu söz ve

davranışların öğrencide hissettirdiği duygular ve ruhunda yarattığı tahribattır.

Eldede edilen bulgulara bakıldığında, bu tarz öğretmenlerin öğrencilerinde olumlu bir etki bırakmalarının çok zor olduğu söylenebilir. Bu söz, tutum ve davranışları sergileyen öğretmenler, öğrencilerin daima mükemmel olmasını beklerler. Öğrencilerin hata yapmalarını istemediklerinden, hata yaptıklarında bazen onları cezalandırmak için, bazen cesaretlendirmek için, bazen kendi hatalarını ört bas etmek için bu tür yollara başvurabilirler. Her ne sebeple olursa olsun yıkıcı ve olumsuz içerikli söz, tutum ve davranışların yapıcı ve olumlu olanlarla değiştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Aksi takdirde öğrenciler kendine güvensiz, başarısız, gergin ve isyankâr olurlar. Bu tür söz, tutum ve davranışlar sergileyen öğretmenin dersine gösterilen ilgi de çok azdır. Aydın'ın (2014) yaptığı araştırmada 'Öğretmeniniz size ne gibi sözler söylediğinde derse karşı ilginiz azalıyor?' sorusuna verdikleri yanıtlar, bu araştırmadaki öğrencilerin psikolojik şiddet olarak algıladıkları şeylerle örtüşmektedir. Özellikle aşağılayıcı, suçlayıcı, reddedici ve emir verici ifadeler öğrencinin derse katılımını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu tür olumsuz ifadeler yerine öven, onaylayan ve destekleyen ifadeler kullanılmalı ve olumlu geri bildirimler tercih edilmelidir.

Katılımcı öğrenciler, öğretmenlerin psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlara en çok başvurdukları durumların; sınıfta gürültü olduğu, derste soruya yanlış cevap verildiği, sınav sonuçlarının düşük olduğu, başarı oranının yüksek olmadığı, öğretmenin sinirli ya da mutsuz olduğu zamanlar olduğunu söylemişlerdir. Öğrenci derse geç geldiğinde, ödev yapmadığında, arkadaşıyla konuştuğunda, derse dinlemediğinde, tuvalet izni istediğinde, derste söz almadığında, öğretmeni eleştirdiğinde, öğretmen ile zıtladığında, fark etmeden öğretmene karşı bir hata yaptığında, sınırların dışına çıktığında, saygısızlık yaptığında öğretmenlerin şiddeti ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aküzüm ve Oral (2015), yaptıkları araştırma sonucu, okullarda görülen yaygın şiddet ortamını destekleyen unsurların eğitimcilerin içinde buldukları okuldaki genel sorunların fazla olması ve öğrenci grubunun sorun çıkartan özelliklerinin olması olarak tespit etmişlerdir. Taşar'ın (2019), biri özel biri devlet okulu son sınıf öğrencileri ile yaptığı araştırmada da "Sizce öğretmenler hangi durumlarda şiddet uygular?" sorusuna her iki lisede de; "öğrenciler saygısızlık yapınca" ve "öğretmene karşı gelince" cevabı verilmiştir. Bu bulgu, araştırma ile örtüşmektedir. Öğrenciler, öğretmenin kişilik özelliklerinin ve günlük hayatta yaşadığı sıkıntıların ve kişisel problemlerinin de söz ve davranışlarını etkilediğini düşünmektedir. Bazen öğretmenlerin, ters gününe geldiği için, bazen de durduk yere şiddet içerikli söz ve tavırlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Bu bulgudan

yola çıkararak şiddetin okullarda hala saygı oluşturma aracı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Oysa olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmanın en önemli faktörlerinden biri etkili iletişim kurmaktır. Sağlıklı bir iletişim ortamı ve olumlu sözcüklerin seçimi, öğrencilerin duygusal olarak da motivasyonunu etkiler. Bu sebeple, öğretmenlerin mesleki bilgilerinin olduğu kadar iletişim becerilerinin de önemi üzerinde durulmalıdır.

Yapılan araştırmada, öğrenciler, öğretmenlerin olumsuz söz, tutum ve davranışlardan kaçınması için geliştirilecek çözüm önerileri olarak öğretmenlerin psikolojik destek almaları ve eğitim görmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç, Bulut ve Aktaş'ın (2022) çalışmasındaki sonuçlarla örtüşmektedir. Öğrenciler ayrıca, öğretmenlerin ilgili birimlere şikâyet edilmeleri ve ceza almaları gerektiğini düşünmektedir. Bazı öğrenciler de böyle bir durumda öğretmenin öğrenci velisi ile iletişime geçmelerinin önemini vurgulamışlardır. Verilen cevaplara bakıldığında, bazı öğrencilerin psikolojik şiddet uygulayan öğretmenlere mezun olduktan sonra, aynı şekilde davranıp, küçük düşürme isteği ve toplum içinde onları rencide etme arzusunun olduğu görülmektedir. Bu durum bize yine Bulut ve Aktaş'ın (2022) çalışmasında belirtildiği gibi, psikolojik şiddete maruz kalan bireylerin yanlış davranışlar sergilediklerini ve aynı şekilde şiddet gösterdiklerini, saldırganlaşan öğrencilerin intikam duygusu beslediğini göstermektedir. Bu yönüyle, şiddet içeren söz ve davranışlarının içselleştirilmesi ve ileriki dönemlerde topluma aynı şekilde yansması, toplumun bütünlüğü açısından da tehlike arz eder. Bu sebeple, sadece okullarda değil toplumun her kesiminde şiddet olarak algılanacak, söz, tutum ve davranışların önüne geçmek hayati önem taşımaktadır.

Öğrencilerin ideal öğretmen tanımı yaparken üzerinde durdukları ifadeler birbiriyle benzerlik göstermektedir. Öğrenci bakış açısına göre öğretmenlerin sahip olması gereken en önemli beş özellik, saygılı ve anlayışlı olması, empati yapabilmesi, iletişimi kuvvetli olması, öğrenciler arasında ayırım yapmaması/adaletli olması/eşit davranması, öğrenciyi her konuda dinlemesi ve etkili konuşma yeteneğine sahip olmasıdır. Ayrıca öğrenciler öğretmenlerin yargılamayan, destekleyici, rencide etmeyen, yol gösterici, keşfedici, güvenilir, motive edici, eğlenceli, nazik, iyi niyetli, laubali olmayan, verimli ders işleyen, tehdit etmeyen, soğukkanlı, sevgi dolu kişiler olması gerektiğini belirtmişlerdir. Telli, den Brok ve Çakıroğlu (2008), tarafından Bursa'da lise öğrencileri ile yapılan araştırmada da öğrenciler ideal öğretmeni 'yönlendirici, motive edici, cesaretlendirici, saygı duyan, güven aşıl原因 ve başkalarıyla olumlu ilişki kurma potansiyeline sahip bir kişi' olarak tanımlamaktadır.

Öğrencilerin, öğretmenlerde bulunması gereken özellikleri yazarken ifade ettikleri

özellikler daha çok öğretmenlerin kişilik özellikleriyle ve iyi insan olma özellikleriyle ilgilidir. Öğretmenlerin ders anlatma biçimleri ve alan yeterlikleri ile ilgili tanımlamalar çok yoktur. Bunun sebebi, görüşme formunda daha önce sorulan soruların psikolojik şiddet temalı olmasına bağlanabilir.

Öğrencilerle bire bir yapılan görüşmelerde, bazı durumlarda öğrencilerin kişisel olarak öğretmen şiddetine maruz kalmadıkları, sınıfta toplu olarak bu tarz söz, tutum ve davranışlara maruz kaldığı belirtilmiştir. Bazen de sınıfta belli başlı öğrencilerin psikolojik şiddet gördüğü, sorumluluğunu yerine getiren, çalışkan, kurallara uyan öğrencilerin bu durumla pek karşılaşmadığı söylenmiştir. Oysa kime ya da nasıl olduğu fark etmeksizin, psikolojik şiddet içeren söz ve hareketlere şahit olmanın ve o ortamda bulunmanın da aslında o şiddete maruz kalma olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple, öğretmenlerin olumlu iletişim becerilerine sahip olmaları, kullandıkları sözleri özenle seçmeleri, hal ve hareketlerine dikkat etmeleri; öğrencilerinin hem eğitim hayatları hem de sosyal hayatları için çok önemlidir.

5. ÖNERİLER

Toplumunu oluşturan bireylerin yetiştirilmesinde aileler kadar öğretmenlerin de etkili olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Anaokulu döneminden üniversite bitene kadar, yani bir bireyin tüm eğitim hayatı boyunca, öğretmenler öğrencilere her bakımdan rol model olurlar. Hem öğrencinin kullandıkları dili belirlemede hem zihin yapılarını şekillendirmede hem de sergiledikleri tutum ve davranışlarda öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki payı büyüktür. Bu sebeple, nitelikli olarak yetişmiş öğretmenlere ihtiyacımız vardır. Nitelikli öğretmenlerin genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik yönden donanımlı olmasının yanı sıra, söz, tutum ve davranışlarının da olumlu örnek teşkil etmesi gerekmektedir. Bu gerçekten hareketle aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1-Öğretmenlerin psikolojik şiddet olarak algılanan söz, tutum ve davranışlardan haberdar olması çok önemlidir. Öğretmenler bu konuda kendini eğitmeli ve sınıf içinde ve dışında öğrenci beklentilerini göz önünde bulundurmalıdır.

2-Öğretmenlere bu konuda uzman kişiler tarafından hizmet içi eğitim seminerleri verilmelidir. Öğretmenlerin yanı sıra öğrenciler, veliler ve yöneticilerin de bu konuda eğitilmesi önemlidir.

3-Öğretmenler, öğrencilerinin bireysel farklılıklarını, hazır bulunuşluklarını ve beklentilerini iyi belirlemeli, ders işlerken öğrencilere olan tepkilerinde bu özellikleri göz önünde bulundurmalıdır.

4-Öğrencilere her türlü şiddet karşısında tepki gösterebilecekleri ortamların oluşturulması gerekmektedir.

5-Bu araştırma lise öğrencileri ile sınırlıdır. Benzer araştırma anaokulundan üniversiteye tüm kademedeki öğrenciler ile yapılabilir.

6-Öğrencilerin sahip oldukları özelliklerin (yaş, cinsiyet, ailenin gelir durumu, öğrencinin akademik başarısı vs.) onların psikolojik şiddet algılarını etkileyip etkilemediklerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

7-Öğretmenlerin bazı özelliklerinin (yaş, cinsiyet, medeni durum, anne-baba olma vs.), onların olumsuz söz, tutum ve davranışlarını etkileyip etkilemediğinin tespitine yönelik araştırmalar yapılabilir.

8- Çözüm önerileri geliştirirken, öğrencilerin ihtiyaçları ve şikâyetleri dinlenmeli, onların sürece aktif katılımları sağlanmalıdır.

9-Psikolojik şiddeti öğretmenden gelen şiddet biçiminde algılamak yanlış olduğundan, bu tür şiddeti önleyebilmek için, tüm ortamlardaki (aile, iş ortamı vs.) psikolojik şiddet olaylarına karşı farkındalık sağlanmalı ve bu olayların önlenmesi ya da azaltılması zorunlu olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2022). Şiddet nedir? (https://evicisiddet.adalet.gov.tr/SIDDET_NEDIR.html) adresinden 22.10.2022 tarihinde indirilmiştir.
- Akbaşlı, S. , Üredi, L. ve Özmen, G. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algılarını incelemeye yönelik bir araştırma (Mersin ili örneği). *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 2(3), 143-168.
- Akbıyık,İ. (2013). İşyerlerinde psikolojik taciz(mobbing) ile bireysel ve kurumsal mücadele için öneriler. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(2).
- Aküzüm, C. ve Oral, B. (2015). Yönetici ve öğretmen görüşleri açısından okullarda görülen en yaygın şiddet olayları, nedenleri ve çözüm önerileri. *EKEV Akademi Dergisi*, 0(61) ,1-30.
- Aras, Ş., Özan, S., Timbil, S., Şemin,S. ve Kasapçı, O. (2016). Öğrencilerin okulda maruz kaldıkları duygusal ve fiziksel şiddet. *Arch Neuropsychiatry*, 53, 303-310. DOI: 10.5152/npa.2016.11323
- Ataünal, A. (2003). *Niçin ve nasıl bir öğretmen?* Ankara: Milli Eğitim Vakfı Yayınları
- Aydın, S. (2014). Öğretmenlerin sınıfta kullandığı sözel dil üzerine öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 45-57. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25112/265126>
- Bıçakçı, C. (2017). *Psikolojik şiddet: İstanbul'da özel bir öğretim kurumu çalışanları üzerine yapılan araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Bulut, S. ve Aktaş, A. (2022). Öğretmenlerin gösterdikleri psikolojik, sosyal ve fiziksel şiddet. *Humanistic Perspective*, 4(2), 448-465. DOI: 10.47793/hp.
- Bulut,S. (2008). Öğretmenden öğrenciye yönelik fiziksel şiddet: Nicel bir araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 105-118.
- Çekin, A. (2014). Çalışma hayatında insan onuruna karşı psikolojik bir şiddet örneği: Mobbing . *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 5-22.
- Dönmez Övür, M. ve Levent, F. (2019). *Eğitim hukuku*. Ankara: Nobel Akademik
- Duman, N. (2019). Yetişkin psikolojik istismarını tanımak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 33-43. DOI: 10.24289/ijsser.478248
- Ehi Yatçı, D. (2011). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin psikolojik şiddete(mobbing) ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi.
- Fettahoğlu, Ö.O. (2008). Örgütlerde psikolojik şiddet (mobbing): Üniversitelerde bir

uygulama (Doktora tezi).

Gordon, T. (2008). *Etkili öğretmenlik eğitimi*. İstanbul: Profil Yayıncılık

Gürhan N., Erdoğan G. ve Seyran F. (2020). Cinsel şiddet. *MEYAD Akademi*, 1(1), 59-65.

İldeniz, B. (2015). *Okullarda şiddetin nedenleri ve önlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi.

Kara, M. ve Kutay, F. (2016). Dil-davranış ilişkisi açısından ortaokul öğretmenlerinin olumsuz söz ve davranışları. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15), 315-332.

Karasu, F. ve Bilgen, F. G. (2017). Ailesi tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 22-34.

Kazak, E. ve Buldu, M. (2020). Okul yöneticilerinin psikolojik şiddet içeren söz, tutum ve davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(1), 206-230.

Keser Özcan, N. (2010). Yoğun bakım hemşirelerine yönelik psikolojik şiddet: Niteliksel bir çalışma. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 14(2), 45-54.

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. (2008). Öğrencilerin şiddet algısı. (https://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf) adresinden 22.10.2022 tarihinde erişilmiştir.

Özen, S. (2016). Toplumsal cinsiyet perspektifinden işyerinde psikolojik şiddet. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 4, 123-142.

Özgür, G., Yörükoğlu, G. ve Baysan Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.

Pişkin, M., Atik, G., Çınkır, Ş., Öğülmüş, S., Babadoğan, C. ve Çokluk, Ö. (2014). Öğretmen şiddeti ölçeğinin geliştirilmesi ve doğrulanması. *Eurasian Journal of Educational Research*, 56, 1-24.

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Taşar, H. H. (2019). Eğitimde şiddet ve şiddeti azaltma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 899-912. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.557870

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2007). Türkiye’de ortaöğretime devam eden öğrencilerde ve ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklarda şiddet ve bunu etkileyen etkenlerin saptanması. https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1413_Ek_Arastirma_Raporu.pdf adresinden 16.12.2022 tarihinde erişilmiştir.

Telli, S., den Brok, P. ve Çakıroğlu, J. (2008). Teachers’ and students’ perceptions of the

- ideal teacher. *Education and Science*, 33(149), 118-129.
- Torun, A. (2004). İşyerinde zorbalık. *Öneri Dergisi*, 6(22), 183-189. DOI: 10.14783/maruoneri.678698
- Ünlü, M. (2019). *Öğretmen şiddeti ve akran zorbalığına maruz kalan lise öğrencilerinin saldırganlıklarının ve okula ilişkin tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçan Üniversitesi.
- Üstündağ, A. (2020). Duygusal ihmal ve istismara uzmanların bakış açısı. *Journal of Economy Culture and Society*, (61), 125-140. DOI: 10.26650/JECS2019-0038
- World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf adresinden 22.10.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, İ. ve Kızmaz, Z. (2019). Aile içi şiddet ile öğrencilerin akademik başarı durumları arasındaki ilişki: Ortaöğretim öğrencileri üzerine bir araştırma. *Mukaddime*, 10(2), 662-687. DOI: 10.19059/mukaddime.551026
- Yöyen Güneri, E. (2017). Şiddet türleri ve kişilik özellikleri. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1(1), 35-50. DOI: 10.31461/ybpd.316724